

Ἡπειρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν ἄλλων νοτιωτέρων χωρῶν ἐντελῶς ἐξελληνίσθησαν. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ πράγματα ἤρχισαν ἀναγκαίως καὶ τὰ ὀνόματα ἀποδύομενα βαθμηδὸν τὴν ἀλλόκοτον μεταμφίεσιν ἣτις εἶχεν ἐπιβληθῆ εἰς αὐτά. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὅστις δὲν ἐτόλμα ἔτι νὰ ὀνομάσῃ Ἕλληνας τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὁμολογεῖ ἐν τούτοις ὅτι ἀπὸ Ἡρακλείου οἱ βασιλεῖς, ἀποβαλόντες τὴν ρωμαϊκὴν γλῶτταν, διετέλουν «ἐλληνίζοντες» περὶ πάντα τὰ ἐπίσημα ὀνόματα. Καὶ ἂν ὄχι αὐτός, ἢ ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ τοῦλάχιστον συνταχθεῖσα «Βασιλεῖος Τάξις» ὁμιλεῖ περὶ «μουσικῆς ἑλληνικῆς» καὶ «παιδείας ἑλληνικῆς», κατ' ἀντίθεσιν οὐχὶ πρὸς τὴν χριστιανικὴν παιδείαν καὶ μουσικὴν ἀλλὰ πρὸς τὴν βάρβαρον καὶ σόλοικον. Βραδύτερον ἢ Ἄννα Κομνηνὴ γαυριώσα ἀνήγγελλεν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ὅτι καὶ τὸ ἐλληνίζειν ἐς ἄκρον ἐσπούδασε καὶ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τὸν Πλάτωνα ἐμελέτησε. Μετ' οὐ πολὺ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Μιχαὴλ ὁ Χωνιάτης, καίτοι ἐγεννήθη ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἔγραψε περὶ τῆς πόλεως ταύτης πρῶτα ἐν ᾧ ἐθρήνησεν ὡς ὁ γνησιώτατος Ἕλλήνων τὴν ἐκλιπούσαν αὐτῆς δόξαν καὶ δύναμιν. Συγχρόνως δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικήτας ὁ Χωνιάτης ἔδωκεν ἔτι τρανότερον δείγμα τῆς μεταβολῆς ἣτις ἐπῆλθεν εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ φρονήματα τῆς κοινωνίας ἐκείνης. Ὁ Νικήτας, ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, ἐξακολουθεῖ μὲν ὀνομάζων Ῥωμαίους τοὺς ὑπηκόους τοῦ κράτους, ἀλλ' ὅτε περὶ τὰ τέλη εὐρέθη ἐνώπιον τῆς ἀπὸ δυσμῶν ἐπιδρομῆς, ἣτις ἐπήγαγε τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν δούλωσιν, αἴφνης ἀποκρούει τὸ ξενικὸν ὄνομα καὶ ὀδύρεται ἀνακράζων· δυστυχῆς ἐγὼ ὁ καταδικασθεὶς νὰ παραπέμψω τοῖς ἔπειτα πράξεις πολεμικὰς ἐν αἷς μὴ νικῶσιν Ἕλληνες, νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἱστορίαν, χρῆμα βέλτιστον καὶ κάλλιστον τῶν Ἕλλήνων εὖρημα, ἵνα διαιωνίσω τὴν μνήμην βαρβαρικῶν καθ' Ἕλλήνων κατορθωμάτων. Ἐν τῇ δεκάτῃ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι ὁ Δούκας ταλαντεύεται ἔτι μεταξὺ Ῥωμαίων, Γραικῶν καὶ Ἕλλήνων, μεταχειριζόμενος νῦν μὲν τὸ πρῶτον, νῦν δὲ τὸ δεύτερον, νῦν δὲ τὸ τρίτον τῶν ὀνομάτων τούτων (1). Ἰδίως ὅμως εἰς τὸν λαόν (περὶ οὗ, ὡς δυτικὸς τὸ θρήσκευμα, ὁμιλεῖ οὐχὶ μετὰ πολλῆς συμπαθείας) ἀποδίδει τὴν τῶν Ἕλλήνων προσηγορίαν· «ὁ λαός, λέγει, ὁ ἀπηνῆς καὶ μισόκαλος, ἢ ρίζα τῆς ὑπερφηφείας, ὁ κλάδος τῆς κενοδοξίας, τὸ ἄνθος τῆς ὑψηλοφροσύνης, ἢ τρυγία τοῦ γένους τῶν Ἕλλήνων». Ἀλλ' ὁ σύγχρονος αὐτοῦ ἀθηναῖος ἱστορικὸς Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, ὅπως παραλιπὼν τὸ τῶν Ῥωμαίων ὄνομα συνεχῶς καὶ διαρρηθὴν καλεῖ «Ἕλληνας» τοὺς ὑπηκόους τοῦ κράτους καὶ «βασιλεῖς Ἕλλήνων» τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεῖς. Αὐτοὶ οὗτοι οἱ βασιλεῖς συνφωκiewθησαν πρὸς τὸ ὄνομα καὶ δὲν ἐτόλμων μὲν ἔτι, εἰς μακροαῖνα ὑπέικοντες ἔξιν, ν' ἀποταχθῶσι τῇ τῶν Ῥωμαίων προσηγορίᾳ, δὲν ἐδίσταζον ὅμως νὰ μεταχειρίζωνται τὴν τῶν Ἕλλήνων ἐπωνυμίαν εἴτε περὶ ἑαυτῶν ὁμίλου εἴτε περὶ τῶν ὑπηκόων. Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, παρατιθέμενος ἐν ταῖς ἱστορίαις ἐπιστολὴν τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, βεβαίωι ὅτι οὗτος ἐκάλεε αὐτὸν «βασιλέα τῶν Ἕλλήνων». Τῇ δὲ εἰκοστῇ ὀγδόῃ Μαΐου 1453, κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ὑπὸ τῶν Ὀσμανιδῶν ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, συγκαλέσας τοὺς ἐν τέλει, προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ ἀγωνισθῶσιν ἐπαξίως μὲν τῆς καταγωγῆς ὡς «ἀπόγονοι Ἕλλήνων καὶ Ῥω-

(1) Ἀκριβέστερον ὡς μείνας πιστὸς εἰς τὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους προσωρινῶς καὶ ἐπισφαλῶς ἀλλ' ἐπισήμως γενομένην ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὁ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ τῶν Δουκάδων οἴκου καταγόμενος Δούκας ἦν ἀκραιφνῶς Ἕλληνας εὐρισκόμενος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ λατίνου ἡγεμόνος τῆς Λέσβου.

